

ПРОВАЛ НА МУЛТИКУЛТУРАЛИЗМА? ДОБРЕ, А ОТТУК НАТАТЪК?

Пламен Макариев¹

Резюме. Статията се отнася до малцинствените публични политики в либерално-демократичните общества. Редица техни неуспехи, проявили се в практиките на общественя живот, се обясняват като следствие от тяхна едностранчивост. В статията се разграничават два вида такива политики – универсалистки (от „ортодоксално“ либерален тип) и партикуларистки (националистки или мултикултуралистки). Аргументира се тезата, че нито „чистият“ универсализъм, нито екстремният партикуларизъм могат да служат като адекватни подходи към комплексните проблеми на, преди всичко, етническите и религиозните малцинствени общности. Коментират се и, в позитивен план, два съвременни опита за синтез на тези публично-политически начала в лицето на политическия либерализъм на Джон Ролс и теорията на делиберативните политики на „два коловоза“ на Юрген Хабермас.

Ключови думи: мултикултурализъм, либерализъм, политически либерализъм, делиберативна демокрация

Тази статия има за свой предмет някои принципни въпроси на малцинствените публични политики. Вниманието не е фокусирано върху спецификата на политиките, които се отнасят до имигрантските общности. Разглеждат се обаче проблеми, които засягат в голяма степен живота и на имигрантите.

В началото ще направя две методологически уговорки. Едната е, че ще се занимавам с проблеми на малцинствените политики, които се реализират, или биха могли да се реализират, в общество от *либерално-демократичен тип*. От това следва, първо, че сред инструментите за тяхното осъществяване не могат да фигурират норми и практики от репресивно естество. Второ, че морален ориентир за тяхното разработване и провеждане следва да бъдат изключително етически норми с *деонтологичен*, а не с *телеологичен* характер. Това означава, че основен предмет на въпросните политики би трябвало да бъде регулирането на отношенията и между индивиди, и между групи – по такъв начин, че да се постига и поддържа *баланс* на техните легитимни интереси. Иначе казано, никой да не е привилегирован или онеправдаван.

Това изключва прилагането на публични политики за постигане на някакви съдържателни цели, които обединяват цялото общество, т.е. за реализиране на някаква обща кауза, на някакъв цялостен проект. От което следва, че едно или друго нормативно ограничение, налагано с публично-политически средства спрямо начина на живот на една или друга малцинствена общност, или пък някакъв отказ да се удовлетворят нейни искания, не могат да се аргументират

¹ Проф. д-р Пламен Макариев - Софийски университет „Св. Климент Охридски“
Адрес за контакти: makariev@abv.bg

с доводи от рода на „при нас е така, ако не ти харесва – махни се“, или с особеностите на националната култура на съответната страна (имам предвид тезата за т. нар. *Leitkultur*, която се среща при публичните дебати в Германия по имигрантските въпроси), или на християнската цивилизация и т.н. В едно либерално-демократично общество, което държи на вътрешната си състоятелност, има място само за забрани, които защитават правата и интересите на гражданите. Всеки би трябвало да е свободен сам да избира и осъществява своя кауза, свой начин на живот – стига да не пречи на другите да правят същото (известното положение за приоритета на морално правилно над Благото, който е характерен за либералната парадигма в политиката) (вж. напр. Ролс, 1998: 44).

Друг е въпросът, че самата тази постановка има исторически контингентни цивилизационни и може би дори – християнски корени (вж. MacIntyre, 1988: 326). Важното е, че гражданите на дадената държава, които не принадлежат към населението, преобладаващо в етническо или религиозно, или расово отношение, не би трябвало да са длъжни – ако тази държава е наистина либерално-демократична – да се съобразяват с други ограничения, освен с гражданските си ангажименти и отговорности. Така би трябвало да се тълкуват и призивите, отправяни от политици и социално-научни теоретици, за отстояване на т. нар. „европейски ценности“ пред лицето на масовата имиграция от последните десетилетия. Обратното, налагането на субстантивно-цивилизационни регулативи върху обществения живот в страните с либерално-демократично политическо устройство би накърнило в съществена степен вътрешната състоятелност на този обществен живот и би застрашило, в по-дългосрочна перспектива, неговото устойчиво развитие.

Така стигаме и до другата уговорка, а тя е, че няколкото модела на малцинствени политики – някои от тях реализирани, други засега само възможни – които ще разгледам тук, ще бъдат оценявани от мен в *нормативно-легитимационен план*. Т.е. ще се опитам за всеки от тях да отговоря на въпроса, доколко той е оправдан в светлината на базовите морални норми, от които се ръководи, или би трябвало да се ръководи, едно либерално-демократично общество. Работата е там – и това е „мишената“ на критиките в моята статия – че в редица случаи малцинствените политики в „добре подредените“, по думите на Дж. Ролс (вж. Rawls, 1997: 765), демократични общества не са вътрешно последователни, или са в противоречиви отношения с морала, с който би трябвало да се съобразяват. Аз ще се опитам да обясня някои неуспехи при вече действащите такива политики именно с противоречия от подобен род и да нахвърлям в най-общи линии контурите на възможни техни алтернативи, които биха подходжали в по-голяма степен на своето предназначение, а именно – да допринасят за балансиране легитимните интереси на всички участници в тази „игра“.